

ביקורי בית על ידי חוקר מטעם המוסד, ותיחקור של שכנים ומכרים. חקירות אלה מתארכות עד מאוד וגורמות לעיכובים גדולים במתן השירותים, עיכובים עליהם יורחב ההסבר בהמשך.

ניכר שמשרד הפנים מקבל דיווח מלא, ואף את החקירות הכתובות, מהמוסד לביטוח לאומי. לעתים שואל משרד הפנים במפורש האם נעשתה פנייה למוסד לביטוח לאומי ומה היו תוצאותיה, ולעתים יש סמיכות כה בולטת בין אישור תושבות מצד המוסד לביטוח לאומי לבין, למשל, אישור בקשות לרישום ילדים מצד משרד הפנים, עד כי אין מנוס מהמסקנה שהסתמכות משרד הפנים על החקירות שמנהל המוסד לביטוח לאומי היא מוחלטת.

המוסד לביטוח לאומי

בשל ההסתמכות ההולכת וגוברת על חקירותיו, הרחיב המוסד לביטוח לאומי את בדיקות התושבות שהוא עורך לתושבי מזרח ירושלים, זאת בלי הקצאת כוח אדם הולם למטרה זו. החקירות נמשכות, לדברי המוסד, בין חצי שנה לשנה, ובמקרים מסוימים הידועים במוקד, החקירה נמשכת אף למעלה משנתיים. חקירות אלה הינן מגמתיות, לדעתנו, ונעשות תוך החתמת אנשים על הצהרות מעורפלות בעברית. רוב החותמים אינם מבינים את תוכן ההצהרות עליהן הם חותמים. במקרים רבים אנשים אינם מודעים לחשיבות החקירות האלה לקביעת תושבות כעיר, ובכך הם גורמים להרעת מצבם או מצב מכריהם ומשפחתם מול הרשויות.

העיכוב המתמשך בביצוע חקירות מעכב מתן שירותים חיוניים לתושבי העיר

-

קצבאות שונות, ביטוח בריאות ומענקים כמו מענקי לידה. המוקד טיפל במקרים של ילדים של תושבים שרישומם טרם הוסדר על ידי משרד הפנים, אשר נזקקו לטיפול רפואי דחוף. ילדים אלה היו זכאים לביטוח רפואי על פי חוק ביטוח בריאות ממלכתי, אך לא קיבלו אותו בשל אי השלמת החקירה של הוריהם, לגבי מרכז חייהם.

מקרים דחופים נוספים שטופלו במוקד, היו של יולדות ממזרח ירושלים, אשר נתקלו בסירוב מצד בתי החולים בעיר לרושמן ולקבלן ללידה, אלא אם כן ישלמו את ההוצאה הנדרשת מכיסן או יחתימו את הביטוח הלאומי על טופס שבו הוא מתחייב לשלם עבור הלידה. במקרים רבים פתח המוסד לביטוח לאומי בחקירה של תושבות היולדת ומשפחתה, אלא שהחקירה נסתיימה לעתים קרובות זמן רב לאחר מועד הלידה. העובדה שלא ניתן כיסוי של המוסד לביטוח לאומי להוצאות הלידה, הביא את בתי החולים לנקיטת סנקציות נגד יולדות פלסטיניות, כמו אי מתן הודעות לידה (עניין בעל השלכות חמורות כשלעצמו) עד להסדרת התשלום או ההתחייבות מהביטוח הלאומי, חוסר היענות לרשום ללידה נשים פלסטיניות, ואף איומים בכך שלא יהיה ניתן לשחרר את היילודים מבית החולים.

בעניין היוולדות הפלסטיניות, הגיש המוקד להגנת הפרט יחד עם האגודה לזכויות האזרח וארגון רופאים לזכויות אדם, עתירה לבית המשפט העליון. בעקבות עתירה זו הסכים המוסד לביטוח לאומי שבתי החולים ירשמו מיד ללידה אשה ירושלמית שגם בעלה תושב ישראל, ואף התקבל סיכום (בעל פה) לפיו המוסד ישלם עבור לידה של יולדת שאת חקירתה לא הספיק לסיים עד הלידה. אם יכריע המוסד, מאוחר יותר, כי האשה איננה תושבת ישראל על פי הקריטריונים שלו, יגבה ממנה חזרה את הסכום ששולם עבור הלידה.

אשר לנוהל הכללי באשר לחקירותיהן של נשים הרות וזכותן לכיסוי הוצאות הלידה ומענק הלידה מטעם המוסד - העניין טרם הוכרע.

* * * * *

במוקד להגנת הפרט מטופלות עשרות תלונות של תושבי מזרח ירושלים - בעניין בקשות לאיחוד משפחות, רישום ילדים, שלילת תושבות, סירוב למתן שירותים רפואיים ועוד. בכל הנושאים הללו פועל המוקד בתיאום עם ארגונים נוספים ועם עורכי דין פרטיים המתמחים בתחום זה. הטיפול בתלונות נעשה באמצעות התכתבות עם הרשויות הרלוונטיות ופניות פרטניות ועקרוניות לבתי המשפט, ובמיוחד לבית המשפט הגבוה לצדק.

במהלך 1997 טופלו במוקד ענייניהן של 121 משפחות שמשרד הפנים מאיים בשלילת תושבותן, וכן רישום ילדים במרשם האוכלוסיין, בעיות בריאות וביטוח לאומי. הוגשו בסך הכל 16 עתירות לבג"צ בנושאים אלה, מתוכן נפתרו בהצלחה עד כה 5 מהמקרים. שאר העתירות תלויות ועומדות עדיין.

ב. תושבות בשטחים

הנושא של איחוד משפחות של פלסטינים בגדה ובעזה עם בני משפחותיהם שאינם תושבים, מטופל ע"י המוקד להגנת הפרט מזה שנים. בעיית התושבות היא בעיה כאובה עבור אוכלוסיית השטחים: משפחות רבות מוצאות עצמן מפוצלות מבחינת מעמדן: גרמו לכך, בין היתר, המלחמות והפיכת רבים לפליטים; הגירה למטרות כלכליות (במיוחד למדינות המפרץ); החוק הצבאי, המקשה על קבלת תושבות ומקל על אובדנה; ודפוסי הנישואין המסורתיים, המעדיפים נישואין במשפחה המורחבת גם כאשר בני המשפחה חיים בארצות שונות והם בעלי נתינויות שונות. עבור בני הזוג וילדיהם משמעות פיצול המעמד היא חיים ללא יציבות וללא ודאות: תקופות ממושכות שסופן אינו ידוע, של פירוד, נסיעות לזמן לא ידוע או שהייה בלתי חוקית בשטחים תחת איום מתמיד של גירוש.

במסגרת מאמצי המוקד בנושא זה, ובעקבות עשרות עתירות שהוגשו בשנים 1991, 1992 ו-1993 לבית המשפט העליון, הושגו בעבר מספר הסדרים -